

ATT SKAPA SIN VÄG

KREATIVT ARBETE PÅ EN FOLKHÖGSKOLA

Christer E. Mattsson

ATT SKAPA SIN VÄG

KREATIVT ARBETE PÅ EN FOLKHÖGSKOLA

© Christer E. Mattsson och Västerbottens folkhögskola
Författare: Christer E. Mattsson
Form och sättning: Ingiberg Olafsson
Tryck: Åtta.45 Tryckeri AB

västerbotten.fhsk.nu

ISBN: 978-91-519-3143-2

INNEHÅLL

4	Förord av Anna Hartman Sjödin
9	Inledning
11	Förord
21	Kapitel 1: Folkbildning
23	Shougoofas själ
25	Dagen börjar på folkhögskolan
33	En liten skola vid vägens slut
37	Jag hittade vad jag inte sökte
41	Svetlana – vägen framåt
47	Kapitel 2: Att arbeta med tema
49	Människan under natthimlen
53	Sväva i ovisshet
55	Temat om framtidens samhälle
61	Källkritik i överflödets tid
65	Trollkarlens lärling
67	Politiskt entreprenörskap
73	Entreprenöriellt lärande som generella kompetenser
75	Temat om entreprenöriellt lärande
81	Kapitel 3: Entreprenörskap
83	Vad krävs av en människa?
87	Entreprenörskapets lek
89	Vad gör Alice i Underlandet?
97	Utanför hjärnan
101	Människonära design
105	Gränslöst ledarskap
113	Den motsägelsefulla människan
117	Efterskrift
125	Anförda källor

Folkbildning

Det här kapitlet försöker på olika sätt beskriva vad som är typiskt för en folkhögskola. Några nyckelord är bemötande, ömsesidighet, generella kompetenser, totalpedagogik, det fria kunskapssökandet, mänsklig utveckling. Vad betyder folkhögskolan för dig? Vad är folkhögskolans särart?

Bild från folkhögskolans kurskatalog 2014 - 2015. Vi försökte jobba normkritiskt och utmana den gängse bilden av kvinnligt/manligt på klassiska filmaffischer. Vilken film är det här? Foto: Ingilberg Olafsson

Shougoofas sjal

Shougoofa bär en sjal som täcker halva håret. När hon kom till folkhögskolan täckte sjalen hela håret. Sjalen är således en slags kompromiss, en ständigt pågående förhandling mellan två världar.

EN DAG KOMMER EN BLOND, svenskfödd kvinna och frågar Shougoofa varför hon bär sjal. ”Jag vet inte”, säger Shougoofa och tittar ner i golvet, ”jag ska nog ta av mig den... senare”.

Mellan den blonda kvinnan och Shougoofa uppstår nu ett avstånd, en tom yta, en klyfta. Bakom den uttalade frågan döljer sig nämligen en annan outtalad fråga, den riktiga frågan: ”Varför är du inte som jag?”

Nästa dag berättar Shougoofa för mig att hennes mamma vill att hon bär sjalen så att den täcker hela håret. Jag förstår att hon har tänkt på den blonda kvinnans fråga. Jag berättar att det var vanligt att kvinnor i Sverige bar sjal för hundra år sedan. Särskilt på landsbygden dröjde sig traditionen kvar.

”Min mamma bar sjal när jag var liten, precis som du”, säger jag. ”Jag tänker på min mamma när jag ser på dig”.

Mellan mig och Shougoofa skapas nu ett band, en förbindelse. Utan denna förbindelse skulle det inte finnas något lärande mellan oss. Vi är som två träd som böjer sig mot varandra.

Jag tror att ordet ”mellan” är ett av pedagogikens nyckelord. Lärande är något som sker mellan människor och det är ömsesidigt. Mellan människorna finns hela världen, och individerna är som grenarna som sträcker sig mot himlen.

Dagen börjar på folkhögskolan

Fåglarna kvittrar tidig morgon. Jag stannar och lyssnar till ett språk jag inte förstår. Åsele har vaknat. Jag ser människor, jag hör bilar.

JAG PROMENERAR MYCKET LÅNGSAMT till folkhögskolan från min lägenhet på Bryggaregatan 7, genom samhället, förbi OKQ8 och sedan ut på Blåviksvägen.

Närheten till skogen gör det möjligt att ta det lugnt. Skogen andas, och jag med den.

Om jag är ute före klockan 07.00 möter jag ibland näringslivschefen Robert Borgén, som är på väg mot Kulturhuset (tidigare Folkets Hus). Bussen till Umeå passerar förbi mig klockan 07.06.

På vintern är det ofta halt. Jag är väldigt rädd att ramla, så jag promenerar med gott omdöme och sätter ner hela foten i marken utan att skjuta ifrån

Efter 20 minuter kommer jag fram till folkhögskolan. Skolan delar lokal med flera andra hyresgäster. Anställda på Holmen Skog brukar vara först i huset. Är jag först från folkhög-

skolan låser jag upp skollokalerna. Jag glömmer alltid att ta in morgontidningen, så det har blivit Davids uppgift.

Skolans lokaler ekar av rösterna från gårdagens deltagare. Det blir aldrig riktigt tomt i en skola. Huset har sina egna röster.

Jag sätter på tévatten till mig själv och börjar morgonen med att läsa mejl på First Class. Mejl är en lagom svår uppgift tidigt på dagen.

Lärarna finns på skolan från klockan 08.00. Vi planerar och skvallrar en stund på morgonen. Har det hänt någonting speciellt – bra eller dåligt? Vad händer i dag, i morgon? Det finns en glädje i rummet.

Jag kallar dessa small talks på morgonen för fortbildning. De är inte formella möten utan informella diskussioner där stort och smått blandas i ett rasande tempo.

Vi stoppar in dessa små dialoger överallt, hela tiden. På väg till lektionerna, på väg från lektionerna, under fikapausen och lunchen. Under dessa pratstunder berättar vi för varandra vad vi jobbar med, vi ger varandra tips och idéer. Vi undersöker beröringspunkter där vi kan komplettera varandra. Vi skapar en bättre fungerande helhet. Vi jobbar kort sagt som ett arbetslag. En förutsättning för att ett arbetslag ska fungera som en lärande organisation är att det finns en didaktisk frihet. Om alla i arbetslaget jobbar på samma sätt har vi inte så mycket att lära varandra. Men om alla arbetar efter eget huvud och provar sina egna idéer – och om vi är duktiga på att kommunicera – kan vi jämföra utfall och resultat: vilka deltagare lyckades bra på dina lektioner och varför? Kanske kan du använda någonting av mitt och jag någonting av ditt?

Om dessa öppenhetiga jämförelser ska komma till stånd

måste första prioritet vara att lära sig något nytt, inte att visa vem som är bäst lärare.

Av deltagarna på allmän kurs brukar Jerry komma först på morgonen och göra kaffe, kring 8-slaget. Ibland är Sandra tidig, men just i dag är det Sara som kommer först. Jag pratar med Sara en stund på morgonen. Hon har skrivit en uppsats som heter ”5 nyanser av kärlek”.

VAD ÄR EN FOLKHÖGSKOLA?

För att kunna kallas folkhögskola måste skolan erbjuda allmän kurs för vuxna. Som vuxen räknas deltagare som fyller 18 år under det första läsåret. Därutöver kan folkhögskolan erbjuda särskilda kurser inom till exempel konst, hantverk, hälsa, entreprenörskap eller olika yrkesutbildningar.

Att ge fler människor fler chanser i livet

Allmän och särskild kurs ger vuxna möjligheter att skaffa eller komplettera behörigheter för grundskola och gymnasium. Det ger dem möjlighet att söka vidare till högskola eller öka sina chanser på arbetsmarknaden. Det ger dem också möjligheter att söka svar på frågor som är viktiga för deras liv.

Samma kunskapskrav – större pedagogisk frihet

Folkhögskolan har samma eller större kunskapskrav än gymnasieskolan, men större pedagogisk frihet att uppnå kunskapsmålen.

De deltagare som är tidiga brukar komma in och prata med oss lärare. Strax före klockan nio kommer de övriga till skolan. Några är frånvarande; arbetar, är sjuka eller hos tandläkaren.

Någon pratar persiska, någon pratar arabiska. Svetlana pratar ryska med Marika. Det enda gemensamma språket är svenska. Alla pratar svenska.

Känslan är god. Det hörs många skratt. Deltagarna speglar sig i lärarna. Folkhögskolan är en trygg miljö med välbekanta ansikten.

Alla hälsar varandra god morgon. Det är en god vana som visar att vi ser varandra. Att se varandra är grunden för respekt och känslan av egenvärde. Detta kan låta högtravande, men egenvärde behövs för att motivera varför jag ska lära mig saker. Varför ska jag lära mig saker? Jo, därför att jag har betydelse, jag har ett värde, jag är duktig, det jag lär mig kan hjälpa mig att leva ett bättre liv. Jag kan hjälpa andra människor eller till och med förändra världen.

Dagens första lektion heter alltid "Morgonsamling". Där berättar David vad som händer under dagen, till exempel om en utvärdering eller högskoleprovet eller ett gemensamt studiebesök.

Varje dag ansvarar en av deltagarna för nyheter. I dag är det Kicki som berättar om en debattartikel som hävdar att antalet cancerfall i Sverige kommer att öka med 90 procent fram till år 2040. David skriver upp svåra ord på tavlan såsom "preventionspolitik". En kort diskussion uppstår.

Vi pratar också om fotboll, om gårdagens matcher i Champions League. Tyvärr har den stora fotbollsstjärnan Lionel Messi ertappats med fingrarna i syltburken. Han har gömt pengar i skatteparadiset Panama för att slippa betala skatt. Vi har en

diskussion om skatter och varför de som har mycket pengar är de som minst anser sig ha råd att betala skatt.

Nyheterna är viktiga. Om den deltagare som ansvarar för nyheter är sjuk, brukar vi titta på SVT:s riksnyheter. Alla antecknar då vad inslagen i SVT:s nyheter handlar om. Sedan får deltagarna berätta vad de skrivit och läraren listar inslagen på tavlan.

Vi diskuterar varje inslag i TV-nyheter så att vi förstår vad det handlar om. Ibland förstår vi inte riktigt vad det handlar om, eller så blir vi osäkra. TV-nyheter kan vara väldigt svåra att förstå sig på. De krävs ofta stora förkunskaper för att kunna sätta in händelser i sitt rätta sammanhang, för att kunna problematisera och tänka kritiskt.

Morgonsamlingens nyhetsdiskussioner är en av folkhögskolans viktigaste sätt att organisera inlärning om samhällsfrågor. Nyhetsdiskussionerna leder till ökade kunskaper om samhällsfrågor, till fördjupning och träning i kritiskt tänkande, men det leder också – och viktigast – till ett växande intresse för samhällsfrågor.

Sedan är det heller inte oväsentligt att nyheterna upprepas varje dag. Varje människa som lärt sig tänka av gammal vana och ställa frågor är en stor tillgång för det demokratiska samhället.

Jag tror det är viktigt för alla att förstå att nyheter inte visar världen såsom den är. Det sker alltid ett urval som bygger på kriterier för vad som är underhållande. När det gäller TV-nyheter är det viktigaste kriteriet att det finns bra bilder, inte att det som hänt är viktigt. Jag har under flera år visat Utbildningsradions TV-dokumentärer "Medialized" för att göra deltagarna medvetna om detta. Även de deltagare som enbart använder de stora, " trovärdiga " medieplattformarna, till exem-

pel SVT, BBC eller New York Times, lever – på grund av det systematiska urvalet - i en bubbla.

Efter morgonsamlingens nyhetsdiskussion är det dags för morgongymnastik. När hjärnan har fått sitt lystmäte är det dags att väcka kroppen. Även gymnastiken upprepas varje dag. Precis som med hjärnan är det viktigt att träna kroppen varje dag, att etablera en god vana.

Mycket i livet handlar om goda vanor. Att lära sig tänka efter eget huvud, att röra på kroppen, att sova tillräckligt mycket, att inte röka eller missbruka alkohol och droger. Att inte oroa sig: don't worry, be happy! Prat och praktik måste följa varandra som ränderna på en zebra.

Vi fikar tillsammans, lärare och deltagare. Antonios bageri, som ligger nästgårds med folkhögskolan, har lagt in nybakat bröd i vårt kök. Inget luktar så himmelskt som nybakat bröd.

Fikasamtalens informella karaktär ger goda tillfällen att tala svenska. Det är lättare att våga prata på fikarasten jämfört med att säga någonting inför hela klassen under en lektion. Det är lättare att våga öppna munnen när man själv bestämmer vad man vill prata om.

I själva verket är fikapauserna oerhört viktiga för inläringen; det är då man får tid att reflektera över det som har tagits upp under lektionerna. Under fikat kan man välja att prata med den man känner sig bekväm med, eller den man tycker om. Man kan bygga relationer, dela sin oro och glädje.

På folkhögskolan i Åsele är det kvinnorna som pratar mest under fikat, medan männen pratar mest under lektionerna. Fikapausen är på många sätt ett unikt rum för inläring.

Folkhögskolans pedagogik är en totalpedagogik. Den letar sig in i alla verksamheter och möten på skolan. Den känner inga gränser, vare sig inom eller utanför skolan.

Bild från folkhögskolans kurskatalog 2017 - 2018. Vi ville lyfta klassiska sagofigurer ur sitt sammanhang och ge dem en personlighet där de själva får definiera vem de är och vill vara. Vi valde att jobba med en känsla av dokumentära fotografier - där sagoelementen lagts till i form av illustration och akvarell. Kurskatalogen belönades med guld på Inhousegalan 2017. Foto: Ingiberg Olafsson, illustration: Jenny Fahlgren

FOLKHÖGSKOLAN SOM BRYTER NY MARK

Folkhögskolan är en utbildningsform som används allt mer i Sverige. Den har en unik tradition av att kombinera bildning och utbildning, teori och praktik och att arbeta ämnesövergripande.

Christer E. Mattsson berättar om hur arbetet bedrivs på en liten folkhögskola i Västerbottens inland. Han betraktar folkhögskolan som en förebild för all utbildningspolitik i framtiden. Folkhögskolor är oerhört duktiga på att tillgodose det framtida behovet av generella kompetenser, som inte är knutna till ett specifikt ämne.

Boken är illustrerad med fotografier av Ingiberg Olafsson. Förord har skrivits av Anna Hartman Sjödin, folkhögskolechef för Västerbottens folkhögskola.

ISBN 978-91-519-3143-2

9 789151 931432 >

VÄSTERBOTTENS FOLKHÖGSKOLA
www.vasterbotten.fhsk.nu